

Porten till Sarek

DE MONUMENTALA BERGEN och deltalandet mellan dem kallas populärt för porten till Sarek. De dominerar så totalt hela intrycket av bostället att jag redan här vill beskriva mina upplevelser med de tre och deltalandet mellan dem. Det är oändlig rymd i utrymmet mellan bergen. Likväl inger de resliga stupväggarnas begränsning en känsla av rumslig tillvaro. Kraften i platsen är påtaglig, och landskapet frammanar en övernaturlig närvaro som griper tag.

Den vassa siluetten med sin hisnande sydbrant är Skierffe, vars topp når 1179 meter över havet. Troligen är den en av de mest besökta i landet, eftersom den är lätt att bestiga från nordsidan. För samerna i trakten har den imponerande klippan varit en betydelsefull helgedom, omtalad av prästen Samuel Rheen redan på 1600-talet. Många gamla nomader har också intygat att Skierffe alltid varit Sirgessamernas heligaste berg.

När den gamla flyttleden gick under klippan upp i Rapadalen fick inte lappkvinnorna gå vägen förbi offerplatsen under stu-

pet. Kvinnorna fick inte heller färdas på de heliga sjöarna som kallas Saivva, vilket då totalt omöjliggjorde för dem att ta sig fram under Skierffe. De var i stället tvungna att vandra omvägen norr om, upp på fjället, då "trolldomen" i det heliga berget hade ett högaktivt kraftfält, som kvinnan ansågs ha dålig inverkan på genom sin så kallade "orenhet".

En mörk höstkväll var min sagesman Sigurd i berättartagen, och jag fick höra om hur kvinnorna hade en egen flyttled ovan och förbi Skierffes nordsida.

– Det var far åt Petter där borta som gjorde det fritt för kvinnorna, sa han och nickade åt granngården till.

– Han hette Pavva, den där gubben, men jag minns inte mycket av honom. Jag var ju bara en liten parvel när granngubben dog.

Pavva Länta i granngården var alltså den som bröt och upphävde de gamla ordningarna så sent som under andra hälften av 1800-talet, ungefär samtidigt som industrialismen gjorde sitt intåg i Sverige.

Enligt Sigurd var orsaken till förändringen en lappkvinna, som i dimman förirrat sig ut på kanten av Skierffe och störtat utför stupet. Det finns nämligen ett förrådskt hak in i klippan på västsidan av toppen, nästan som ett kaminrör i jätteformat, och det var där vid kanten man hittade kvinnans mössa. Sedan dess ligger ett stort flatblock som lock över det kusliga svalget. Även renar har i dimma missbedömt var fasta marken tagit slut och singlat nedför stupet på det stället. Likväl finns det de som provat att bestiga den minst sagt luftiga branten på den släta sydsidan. Till Sigurds stora glädje lät sig inte väggen helt besegras av de tre alpinister, som gjorde ett försök någon gång på

åttiotalet. De stora överhängen strax under toppen blev dem övermäktiga. Eller som Sigurd förnöjt sa:

– Dom var inte karlar nog att klara det!

Den kommentaren avspeglade tydligt en respekt och vördnad, som han och folket i Aktse alltid haft för helgedomen de vuxit upp intill.

Men det är också så att de flesta bergen i Sarektrakten består av bergarter som inte är klättrvänliga. Bergarten amfibolit är visserligen väldigt hård men ofta frostsprängd, varför rasrisken är mycket stor. Inte minst Sigurd kunde vittna om ofantliga stenras i både Tjahkkelij och Skierffe. En vårdag omkring 1920 släppte Skierffe några tusen ton mot dalbotten. Alla rusade ut ur stugorna, när dånet rullade mellan fjällsidorna, och marken tycktes skaka i Aktse.

– Jag var ju den tiden bara en liten parvel, men nog minns jag blocken som studsade utför rasbranten, berättade Sigurd. De måste ha varit stora för vi såg dem tydligt härifrån Aktse. Nils-Antti Grufvisare kom från sitt viste vid Sijddojavrre och undrade vad som stod på. Stenröken låg kvar över dalen till dagen därpå!

Vägen upp till Skierffes topp går längs Kungsleden norrut, och väl uppe vid trädgränsen viker leden snävt vänster, bortöver i ett mer exponerat läge. Här börjar Skierffestigen och de storslagna vyerna. Men den uppmärksamme kan kanske upptäcka de gamla boplatser, som arkeologer konstaterat finns cirka 250 meter öster om stigförgreningen. Uppe på de grusiga torrbackarna har en gång i tiden legat ett gammalt viste med minst fyra stycken härdar – det vill säga stensättningar för eldhärden i kåtan.

• *Kungsörn.*

För de flesta är det väl mer tilldragande att fortsätta vandringsringen mot Skierffe, och då möter snart ett magnifikt flyttblock, som ligger och balanserar på kanten mot branten ovan Aktse. Stenen har gett namn åt nybygget och heter Aktsegållo – ni-ostenen, för att det här har dödats nio björnar under ett antal år, långt tillbaka i tiden. Inte sällan söker sig björnen ide i klyftorna under storstenar på kalfjället, vilket de gamla björnjägarna drog fördel av.

Här ovan, på fjällheden mot Doaresoavve, har jag träffat på den orädda fjällpiparen, och inte sällan patrullerar fjällabbar slutningen. Botaniskt intresserade vandrare upptäcker kanske den lilla, men väl så paranta, lapska alprosen strax ovan björkskogsgränsen. Efter en kuperad vandring några kilometer över frostsprängda stenlandskap äntrar man bergstoppen enkelt från norr.

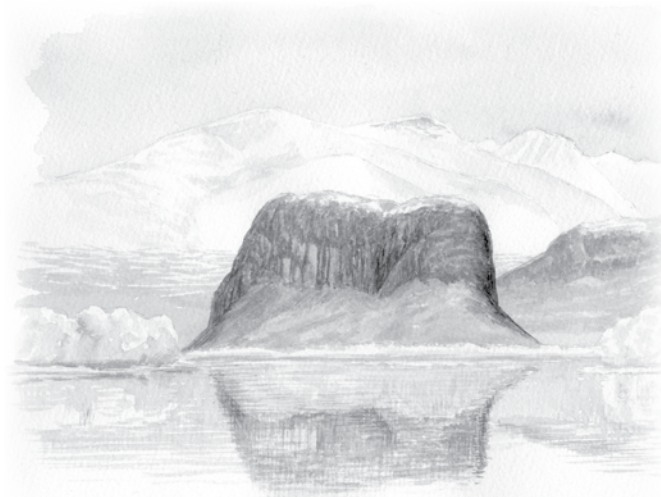
Väl uppe på Skierffes topp inser man att ord och konstgjorda bilder endast kan förmedla svaga intryck av verkligheten. Folk med anlag för svindel bör nog inte gå för nära kanten mot dalen. Men känslan av att nästan flyga ovan omgivningen är ändå lätt att förnimma. Flera besökare har här fått närkontakt med fjällets bevingade majestät. Kungsörnen sitter nämligen gärna och spanar precis under stupkanten. Självt stötte jag upp en örn, som med otvivelaktig pondus höjde sig över den skarpa stenevgen. Efter att ha mönstrat mig med sin stränga uppsyn, gled fågeln sakta, nästan motvilligt, ut över dalen.

DET ÄR ALLDELES lagom att ta en dag i anspråk för turen upp på Skierffe. Detsamma gäller för den stora bergklossen i dalens mitt, Nammásj, som sägs betyda "utan namn" på samiska. Det

är en klar fördel om man då har tillgång till båt, vilken Lennart Länta står till tjänst med.

Denna formation har skapats av någon märklig inverkan från de forna inlandsisarnas rörelse och bergets hårdhetsgrad. Inte bara här i slutet av Rapadalen, utan också i Kvikkjokk, Rinnim och Rittak, finns liknande jättestubbar, men ingen äger sådan mäktighet som Rapadalens. I den svenska fjällvärlden är det företrädesvis Sarekområdet, som bjuder på liknande lämningar från forna istider.

Nammásj kan man bestiga enkelt från västsidan. Då går man först stigen från båtlänningen i Rahpaädno uppåt dalen, och efter någon kilometer viker en fin liten stig av åt höger och rundar den stora bergsklumpen. Kanske är denna centrala topplatå dryga trehundra meter över det omgivande landskapet mest värd ett besök. Deltat ter sig ofantligt därifrån, och som spaningsplats efter vilda djur och fåglar är berget absolut oöverträffat. Vatten finns vanligtvis i någon skreva och tältmöjligheter saknas inte.

• *Nammásj.*

DET VAR UNDER Nammásj stupkant åt öster vi låg när järven kom. En påskhelg, under andra hälften av åttiotalet, gjorde jag åter ett försök att få möta det skygga djuret under berget. Enligt den allra förnämste rådgivaren Sigurd var det just under östklippan järven brukade passera.

På knarrande skidor hade jag, med mina två kamrater, åkt från Siejddevarre över vattenmagasinets söndertrasade landskap fram mot Aktse. Mot en knallblå himmel mötte oss tre fjällvråkar och en kungsörn, vilket kanske var ett gott tecken för vår expedition. Sigurd var vid den här tiden tämligen vital, och efter att vi bjudit honom på rådjursstek med öl till, kom han igång med urinnevånarens självklara synpunkter på vad som borde göras med rovdjuren. Vi blev till och med erbjudna att låna hans gamla studsare, om vi skulle få se järven!

Påskafton gav vi oss av längs den norra älvfåran upp under Skierffe, och offergåvor blev utplacerade på stenen inne i den mörka kryptan vid stranden av Saivva. Små men betydelsefulla slantar glimmade i de intensiva solstrålar, som letade sig in mellan blocken på den heliga platsen. Väl framme vid Nammásj valde vi att gräva ned oss i snön högt upp under bergets tvärbrant. Kanske lite otäckt nära, eftersom kala stenbumlingar och söndertrasade björkar varnade om rasbrantens riskfyllda landskap. Jag hade legat här en sällsamt vacker norrskensnatt några år tidigare, men då betydligt längre ned i sluttningen.

Medan solen sänkte sig bakom Tjahkkelij, utförde vi det tunga arbetet med bivacken, men dalen låg snart i skugga och kylan motade bort ångan från våra svettiga ryggar. Vi bylsade ned oss i sovsäckarna. Solen tittade åter fram innan den försvann bakom Ivvarlahkos högslätt, och i de sista solstrålarna kröp kamraten

Nisse ut på den kvidande snön för att spana.

När solljuset höljde Suobbatdalen i guldockra och fortplantade det hela ut över Nammásjsjöns is, sa Nisse lite undrande:

– Det är något som rör sig i björkskogen mot Tjahkkelij!

Just när en svart prick blev synlig på isen slängde jag mig över tubkikaren. Känslan som uppfyllde mig, när skärpeinställningen avslöjade en livs levande järv, springande målmedvetet rakt mot oss, var mäktig.

En djupt umbrafärgad, yvig päls, med brandgula revärer längs sidorna, gjorde rovdjuret till en eldsflamma i motljuset. Vid våra skidspår stannade han och vädrade åt båda hållen för att sedan med ett litet skutt hoppa över spåret och fortsätta i sin karaktäristiska, rultande galopp. Vid älvbrinken försvann järven tillfälligt, men snart dök han lunkande fram, upp igenom björkskogen, fortfarande i riktning mot oss. Med bultande puls stod vi alla häpna över hur otroligt vägvinnande djurets färd var genom landskapet. En stor sten, cirka hundra meter nedanför vårt gömsle, var tydligen hans mål, och snart dök han ned under den.

Väl ute igen fortsatte han nu sin färd in mot dalen, trodde vi,

- *Järven vid Nammásj.*

eftersom han försvann bakom Nammásjs sydbrant. Vi kunde inte riktigt hålla tillbaka glädjen över denna vilda upplevelse och pratade väl ganska högt med varandra, något vi inte skulle ha gjort. För järven hade bara gjort en liten sväng upp i branten, och medan vi som bäst satt och skroderade stod han plötsligt sjuttio meter nedanför och glodde stint mot oss. Vi var avslöjade! I full galopp sprang han, i sin böljande päls, över backar och ned i bäckraviner norrut och var snart borta. Lite snöpligt, men i tjugofem minuter fick vi ynnesten att beskåda det magnifika djuret. Frågan om hur nära järven kunnat komma, om vi hållit våra käftar, kvarstår dock!

TYNGST OCH KANSKE mäktigast står slutligen Tjahkkelij, den enorma bergsryggen sydväst om Aktse, och vaktar deltat med sin resliga nordsida. Längre fick jag vänta på att vandra över dess till synes flata hjässa, men midsommardagen 1999 bjöd på ett strålande väder. Vi gjorde ett besök i den avsides belägna Suobbatdalen och bestämde oss för en bestigning. Våren var tidig, och om inte blodsugarna kläckts i miljarder, hade tillvaron varit fulländad.

Med otaliga, lysande bilder av grön kartlav fixerade på näthinnan, betvingade vi sydvästbranten och en ringtrast flög strax över våra huvuden, ut över dalen. Vid kanten av en snölega, ett hundratal meter högre upp, mötte oss isranunkeln som en tydlig höjdindikator. Alldeles under stupet, intill den ravin som vi ämnade gå upp i, låg en förmodad järvlya. Påfallande mycket benrester och flera vitgrinande renskallar vittnade om ett rovdjurs härjningar, och spillningshögarna visade dessutom att djuret ätit mycket ben.